Inträdes-tal, hållit i Svenska Akademien Den 21 Juni 1786, af Bibliothekarien Carl Gustaf Leopold

Bokutgåva

Texten ingår i *Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1786. Första delen*, s. 163–185. Tryckt hos Carl Deleen och J.G. Forsgren, Stockholm 1801.

Mine Herrar!

Ett rum i edert samfund var hittills belöningen för utmärkta egenskaper, och hade kunnat, äfven i dag blifva det. Men hvilka eftergifna fordringar Eder må kunna, denna enda gång, förebrås, är det icke mig som det tillhör att anklaga edert ädelmod. Edert val vill vördas af tacksamheten, icke motsägas. Den sanna blygsamheten erkänner sin lägre förtjenst, men hon dröjer ej dervid med välbehag; hon gör ej deraf sitt tale-ämne. Hon skall, vid dessa tillfällen, alltid snarare känna förbindelsen, att, så långt det kan ske, undangömma den.

Om ibland Eder, som omgifven thronen, under lifligheten af något för mig lyckligt ögonblick, min svaga stämma någon gång förmått röra ett för sångens behag öppet hjerta, eller väcka ett melodiskt öras uppmärksamhet, så veten J, vid hvars fötter jag då sutit, ur hvars blickar jag hämtat dessa ingifvelser, och hvars välgerningar jag då sungit. J veten, mine Herrar (ty J hafven utan tvifvel hos Eder sjelfva erfarit det,) att beundran, tacksamheten och hjertats förtjusning äro de sanna gudomligheter, som skapa lyckliga skalder, eller män af förtjenster i vältaligheten. Och dessa egenskaper, eller någon af dem, i fall af naturen ej alldeles vägrad, huru skulle den ej dubbelt upplifvas i ett Samfund, der både beundran och tacksamheten dagligen finna nya ämnen för sina offer; ett Samfund, stiftadt till hjeltars ära, stiftadt af en Hjelte, under hvars beskydd det arbetar, och af hvars välgerningar det består?

Sverige, danadt för allt slags ära, uppstiger till en ny höjd, nästan med hvart tidehvarf. Så länge Vasar beklädt vår thron, har intet århundrade varit förloradt för svenska namnets anseende. Öppnen tideböckerna: sen der i ett enda uppträde, tyranners thron bruten, rikets sjelfständighet försäkrad, religionen frilöst ur vidskepelsens fjettrar. – Ett annat tidehvarf inträder: sen der vettenskaperna uplifvas igenom en stor Konungs frikostighet, våra vapen blänka omkring medelpunkten af Europa, och Sverige stifta fridslagar för de söndrade makter. Åter ett nytt århundrade. – Men tillslutom häfderna: det är efterverlden som skall tillägga det öfriga. Det är hon, som skall upplyfta tacksamma händer, att finna ett ok brutit, ej mindre vådligt, ej mindre förtryckande än det, hvarunder främmande eröfrare kunna tvinga ett folk. Det är hon, som skall räkna, ifrån våra dagar, alla blidare yrkens uppmuntran igenom belöningar och efterdömen; räkna dessa tempels ålder, uppresta åt Snillet och Smaken, ifrån hvilkas altaren Minnet, det rättvisa Minnet, skall en dag låta höra sig talande till uppträdande slägten. Rom ock Grekland, mine Herrar, hafva icke med hastigare fortgång nalkats den höjd, hvarifrån de låtit beundra sig af samtida folkslag och af efterverlden.

Men af alla steg de gjort till denna höjd, äro kanhända de, hvarigenom dessa folkslag upplyst sig till verldens efterdömen i upplysning, smak, seder, de underbaraste, och de minnesmärken vi äga af deras snille och konstyrken, de odödligaste. Nästan alla nationer hafva, likasom de, begynt med krigsäran; men huru få hafva, som de, framskyndat ända till snillets och upplysningens? Sverige, så nytt i sin odling, har likväl haft sina Cesarer, som bekrigat verlden, sina Lycurger, som förbättrat samhälls-lagarne, sina Aristoteliska

tänkare, som regerat i vettenskaperne: Men Ciceroner i vältaligheten, Euripider och Terentier på skådeplatsen, Horatier och Virgilier i sången, hafva våre förfäder icke ägt. De höra, om de finnas, till våra tider; och det har behöfts, för att alstra dem under ett himmels-strek, sådant som vårt, den sällsammaste, den lyckligaste af tillfälligheter: Cesars själ på thronen förenad med Ciceros vidsträckta, vältaliga snille; det har behöfts en Konung, icke allenast med nog ädelmod att belöna, nog insigter och smak att urskilja och uppmuntra, utan äfven med nog snille att leda oss genom sin upplysning, och att sjelf gifva oss efterdömen i dessa ädlare yrken, hvilka han upplifvar genom sina välgerningar.

Svenska Snillet, manligt och fullt af krafter, men tillförne föga skyddadt i sin högre utflygt, äfvensom föga ansvarigt för sina sjelfsvåldigare afsteg; Smaken ofta villrådig emellan utlänningens finare odling och vår Allmänhets långsamt vaknande sinnesgåfvor; Språket lemnadt likasom i hvar mans hand, beroende af allas tycken, underkastadt allas granskning, och lydigt för ingens rättelser; hela vår Vitterhet, med ett ord, så i hänseende till den förtjenta författaren, hvars företräde man icke alltid urskilt med billighet, som i hänseende till den vågande lärlingen, hvars förvillelser man merendels bekymmerlöst åskådat: allt, säger jag, har röjt nödvändigheten af en domstol, lika nyttig för begge: för den sanna förtjensten igenom sitt skyddande bifall; för den alltför dristiga medelmåttan, igenom sin varnande uppmärksamhet. Det är en sådan domstol, mine Herrar, som Konungen skänkt nationen i edert Samhälle. Det är af eder vaksamhet, af edra insigter, som hon väntar sig utredda lärdomar i dessa ämnen, nya efterdömen för talangerna, öppnade utflygter för snillet, uteslutande förbud för vanmakten, tydliga lagar emot ytterligheten.

Edra författningar, mine Herrar, ålägga, att vid tillfällen som detta närvarande, något ämne inför Eder afhandlas, hörande till edra yrken och värdigt eder uppmärksamhet. Ett sådant ämne synes mig vara, framför många andra, sjelfva detta valspråk, som på en gång uttrycker både eder stiftelses föremål och edra personliga egenskaper. Den yppersta afhandling öfver *Snillet* och *Smaken*, lemna tvifvelsutan edra redan gifna efterdömen. En vida lägre förtjenst blir alltid, jag erkänner det, att blott söka utreda och fästa begreppen om dessa tvenne ord, underkastade så många olika förklaringar. Några anmärkningar deröfver, hvartill Vitterhetens närvarande tillstånd kunde synas föranleda, torde dock ej böra dömmas onyttiga. Om de förtjena edert bifall, skola de troligen ej blifva utan all verkan på det allmänna omdömet. Om ej, skola de åtminstone förvärfva mig edra rättelser.

Tillåten mig då, mine Herrar, att här till en början utmärka tvenne afvägar i begreppet om Snille, rakt motsatta hvarannan, och begge tvifvelsutan lika skadliga. Ägde jag lof att för ett ögonblick glömma den grannlagenhet i uttryck, som detta rum af mig äskar; finge jag nämna dessa afvägar med deras naturliga namn, skulle jag bättre uttrycka dem än jag nu gör, då jag kallar den ena *Vishetens*, och den andra *Obetänksamhetens.*

Icke att den sanna visheten skadar Snillet. Vare hon alltid dess ledsagande syster, eller dess värdiga domare. Men om den kortsynta medelmåttan lånar hennes namn och anseende: om hon, förälskad i sitt eget ärbara skick, sin skridande methodiska gång, sina ömtåliga betänkligheter, gör dem till villkor och lagar för snillets utflygter: om hon sätter, utan eftergift, fördomens gränsor för tanken, konstregelns för inbillningen, och ett halfdanadt språks för uttrycket: om, öfver eller utom hennes krets, all upphöjning blir i hennes ögon ytterlighet; all liflig väckelse, lättsinnighet; all ny väg, förvillelse: då bör det fruktas, att hon föga gagnar ett lands vitterhet. Man har i synnerhet skäl till denna fruktan, om hon äger det borgerliga anseende, att hon kan gifva ett slags ton åt det allmänna omdömet, eller om sällskapshöfligheten skänkt henne det namn af Kännare, som berättigar henne att begära ljud. Det är af sådana fäder, som man ser någon gång aflas desse amphibier i vitterheten, tillhörande hälften luften, hälften jorden, och som trampa prosans fotspår, under det de bära poesiens vingar.

Förlåtligare i sin orsak, men ej mindre skadlig i sina följder, är den andra ytterligheten, som jag med ett lindrigare namn vill kalla Snillets förvillelse. Den består antingen i ett bemödande att höja sig öfver

förmågan, eller i en förmåga som höjer sig öfver det tillbörliga. Man har sett författare, hvilka ägt nästan alla egenskaper af snille, utom den att styra och bruka det. Födde med ett slags misshag för det sorgfälligare i alla saker, söka de mindre dugbarhetens visa inrättning, mindre prydlighetens behag, än den spänning som fordras för att åstadkomma stora verkningar. De åstunda icke bifall, de vilja beundras. Beröm, gifvit af en stående, en sittande läsare, smickrar dem föga; det måste ske af en knäböjande. Deras styl saknar icke glans, styrka och skönhet; de svinga sig opp i höjden, i sanning, på eldsvingar; men det sken de kasta omkring sig, är något helt annat än dagsljuset: det upplyser ej, leder ej, fägnar ej: det förstummar. Like luftsyner, som irra präktigt omkring på himmelen, hvälfva de sorglöst eldskroppen af sitt snille, öfver alla ämnen, hvaraf blotta skymten kan sätta läsarens inbillning på något sätt i häpnad; dessa ämnen må antingen icke, eller illa låta förena sig med hvarandra; bedaga ofta deras minst behöriga sidor, och förakta gudomligen alla det granskande vettets blygsamma erinringar.

Man må icke tro, att detta slag af svag urskillning är en oförmögenhet af den arten, som genast faller en hvar i ögonen. Det är så långt derifrån, att det minsta antalet af läsare, der saknar eftertankan som förlorar sig, under det att alla beundra inbillningens flygt, eller sinnesrörelsen, hvilken utbryter med häftigheten af en ström, som krossar dammen. Ju mera högt sväfvande inbillning, tänker man, och ju mera vildt brusande känsloström, ju större snille; men det förhåller sig oftare på ett alldeles omvändt sätt – Förståndet och sakernas rätta kännedom böra säkert utgöra snillets första egenskap. Det goda vettet måste regera inbillningen och känslokraften, som, öfverlemnade åt sig sjelfva, alltid yttra sig med blindhet och öfverilning. Så ofta det förlorar sin öfvervigt, förlorar ock författaren det anseende af sann ingifvelse, som borde tillvinna honom, tillika med allas beundran, äfven alla vettigas högaktning. Och hvad är han den förutan? En äfventyrare i Snillets verld, som ger skådespel åt den nyhetsfikna menigheten.

Dragom häraf den slutsats, att begge dessa hvarannan motsatta begrepp om Snillets natur, lika långt afvika från sanningen. Utan tvifvel fela de, som med detta upphöjda namn hedra allt medelmåttigt förstånd, uttryckt i försvarlig meter, eller smyckad prosa, och lyckligen frälst från alla möjeliga fel af förvågadt uttryck, för hög flygt, för stark affekt, för ovanliga vändningar. Men visserligen fela de ej mindre, som vilja förstå med Snille, ingen ting annat än idel storhet, styrka, förstummande inbillnings-fart, med ett ord, äfventyrande bålhet, utan dervid förutsatt afseende på allmänt förnuft, ändamål och sammanhang. De hafva rätt desse sednare, att allt sant Snille måste dömmas efter styrkan af sina verkningar på mennisko-sinnet, och bestå i deras ovanlighet; men deras motsägare hafva ej mindre rätt deri, att allt sant Snille måste också behålla naturen af sant och rent förstånd; likasom vid all försköning af mennisko-verk, redbarheten, nyttan, brukbarheten, måste, om ej blifva större derigenom, åtminstone ej alldeles försvinna. Förena dessas visare ändamål med de förres starkare sinneslyftning, eller rikare skapelser, och deraf skall uppkomma det begrepp om Snille, som i alla tider varit det enda rätta, och i alla tider skall blifva det: Förståndet, Känslan, Bildningskraften, i gemensam flygt, lyftande eller styrande hvarandra.

Det gifves några lycklige Författare, danade af naturens hand till detta ändamål; några gynnade själar, som, med den rikaste bildning och det lifligaste hjerta, förena den verkligen sällsynta förmågan, att alltid behålla samma omdömets klarhet, samma lugn i eftertankan. Man skall finna, att denna säkrare styrka sällan träffar andra, än dessa urskiljande, betänksamma sinnen, hvilka genom en lång uppmärksamhet samlat ett förråd af saker, hvarur deras snille hämtar sin näring, i stället för att söka den, jag vet ej i hvilken tom höjd; och hvilkas känslor mera yttra sig med ett slags hemlig erfarenhet, som öfverrumplar betraktaren, än genom det skrytande utbrottet af en stark och skallande ton. För dem är *Snille:* tankarnas sanning, ljus, redbarhet. För dem är *Styrka:* sammansättningens kraft, icke hänförelsens. För dem är *Skönhet:* ordning, måtta, öfverenstämmelse. Derifrån, – låtom oss häri tro en stor domares vittnesbörd, – derifrån dessa mästerliga stycken, hvaraf ingen del utmärker sig af någon utsökt sällsamhet, intet drag är äfventyradt, men hvaraf allt är redbar skönhet, och som i sitt hela utgöra ett uttryck af den högsta fullkomlighet.

Då man talar om Snillet med hänseende till dess fullkomligheter eller brister i utöfningen, talar man icke då med det samma om Smaken, fastän under ett annat namn? Ty är det icke samma själs egenskap, som lär konstnären både att undvika det falska och stötande, och att finna det sanna, det träffande, hvarmed han förtjusar? Man kan icke neka poeten, som skapar *Stort*, – smak i det stora; han skapar lyckligen, fastän vårdslösadt i dess ringare delar. Man kan icke neka kännaren, som skrifver, snille, i det han skrifver med behag, fastän utan förtjenst af stora eller träffande drag. Dessa egenskaper kunna då sägas vara i grunden af samma natur, och endast åtskilja sig i starkare eller svagare, djupare eller yteligare behag.

Men inlåtom oss ej i dessa finare forskningar, som ofta ej föra till det ljus de synas lofva. Behållom hellre den allmänna meningen om skiljaktigheten af dessa tvenne egenskaper. Rikedomen, styrkan, höjden af tankar, bilder, sinnesrörelser; se der, efter den antagna delningen, Snillets högre lott; gåfvan för det angenäma, uttryckets, vändningens, med ett ord, stylens behag; se der, som den allmänt anses, Smakens egenteliga förtjenst.

Detta begrepp om Smaken saknar ej en viss grund af sanning: det är blott halft och ofullkomligt.

Icke må det nekas, att uttryckets och skrifartens behag, ju förutsätta hvad man kallar Smak, och bevisa den. Men det äger icke lika sanning, att den endast består i dessa egenskaper. Ty om det ej kan bestridas, att Vitterheten ju äger vissa slag af vida större fordran på hög anda och stark effekt, än på det egentligen angenäma och de finare behagen, så skulle deraf följa, att Smakens förtjenst kunde, i arbeten af dessa större slag, antingen helt och hållit, eller till det mesta umbäras. Man skall ej fela att finna orimligheten af denna slutsats; men hvilken annan har man då gjort, så ofta man velat förstå med Smak endast ett slags lägre Snille, en viss gåfva för det behagliga, och velat anse dess åberopade fordringar, på denna grund, föga gällande för arbeten af högre art och bestämmelse?

Man kan aldrig på ett fullkomligare sätt öfvertygas om falskheten af denna mening, än då man företager sig granskningen af sådana skrifter, i hvilka, med all den försjenst af Snillets höjd och styrka som tillhör deras slag, Smakens brist likväl ofta låter med stort misshag känna sig. Det skall vid sådana tillfällen röjas, att det är i dessa arbeten visserligen ej blott det finare behaget, den icke alltid nödvändiga ljufheten som man då saknar med förminskadt nöje, eller alldeles förloradt; utan vanligen något mera och helt annat, vare sig ordning, öfverensstämmelse, klarhet, måtta, tillbörlighet, med ett ord, pröfningens sorgfällighet, och konstlagarnas åtlydnad. Det blir deraf tydligt, att om Smaken kan, i visst afseende, med skäl anses såsom en gåfva för det angenäma, innebär dess natur likväl något ännu mera, och blir, i detta vidsträcktare hänseende, omdömets pröfning af ett arbetes bästa anläggning, och visaste utförande.

Att dessa skrifartens ljufvare behag, som bära i allmänhet namn af Smak, icke äga värdet af den stora skapande sinnesgåfvan, som alstrar förrådet af djupa tankar eller lifliga bilder, det är ett påstående, som man hört i våra dagar ofta upprepas, och som ej kan ogillas utan orättvisa. Men när den slutföljd deraf drages, att dessa högre, starkare, lifligare skönheter, göra således redan nog till en författares ära, och göra derigenom umbärligt allt hvad till deras förtjenst kunde af Smaken ännu vidare tilläggas; då blir ett sådant påstående visserligen ett uppenbart missbruk af detta ords tvetydiga eller, hellre sagdt, flerfaldiga mening.

I sanning, mine Herrar, om Smaken, i enlighet med så många andra ord af lika natur, utvidgar sig till flera bemärkelser: om den är ett slags mindre Snille i de små ohärmeliga behag, som den strör öfver skrifarten, och tvertom, visserligen ett ganska stort slag af Snille i den höga majestätiska skönhet, som skiljer Virgils verser ifrån Lucani: om den är Samhälls-odling, då man betraktar den såsom en aflägsnande känsla från det i seder och språk stötande: hvad är då denna sinnesgåfva, när den omfattar hela sammansättningen; granskar delarnas motsvarighet till hvarandra och till det hela; väljer toner och färgor; afsöndrar det obehöriga, ger kraft åt slappare ställen, ljus åt otydliga, vishet åt dristigheten, måtta åt styrkan, förädling åt sinnligheten, med ett ord, dömmer om det rätta till Författarens ändamål? Hvad annat än pröfning, urskillning, förstånd?

och i hvilket Snillearbete, eller i hvilken del deraf blifva ej dessa egenskaper af oumbärlig nödvändighet?

Det är en föga erkänd förvillelse, som sedan någon tid blifvit vanligare ibland oss, att hänskjuta sig till den allmänna goda smaken, då man har den olyckan att se sitt arbete vanprisadt i det samfund hvari man lefver. I grunden gör man härigenom intet annat än vädjar ifrån en verkelig domstol, som man fruktar, till en domstol som icke bevisligen finnes någorstädes, och inför hvilken man aldrig kan kallas att ansvara. Ty hvar finner man denna allmänna fördomsfria Smaken, dessa med naturens egen hand föreskrifna, och ur de möjeliga skönheternas verld hämtade begrepp och reglor? Reglor som till ingen del smittats af något folkslags hemlynne? förändrats af något klimats stelare eller blidare beskaffenhet, något Hofs rådande behag, någon menighets vårdslösare tycken, någon författares behagligare fel? Vanor, inrättningar, sätt att lefva, sätt att tänka, äro icke de samma på alla ställen. Dygder, sinnesrörelser, till och med graderne af begrepp åtskilja sig tillika med folkslagen, och förändra föremålen för deras deltagande. Icke ens skrifsättets erkända förtjenster behålla öfverallt samma bifall. Tanken eller bildningen, styrkan eller ljufheten, den mogna pröfningen eller det lekande behaget, den ädlare naturen eller den lägre, taga företrädet efter seder, lynne, och inbillningsgåfva. Henriadens hjeltar äro icke Homers. Ariosts dikter äro icke gjorda för våra nordiska Visa. Hollbergs Skådeplats är icke den, hvarpå Le Kain och Clairon spelat. Englands philosophiska odling synes ännu icke vara våra läsares, och vår grad af förfining i känslor och smak är kanhända ännu längre ifrån den Parisiska, när man derifrån undantager dem, hos hvilka en lyckligare uppfostran skyndat natursgåfvornas förädling. Alla folkslag och tider komma öfverens i något; men de åtskilja sig i lika mycket, eller ännu mera.

Det är ej nog: utom den olikhet af Smak, hvarigenom nationerne åtskiljas, gifves äfven en personlig, som ej ringa bidrager till denna omdömets stridighet. Som den beror af hvar enskilt menniskas natursgåfvor, lefnadssätt, uppfostran, sinnesbeskaffenhet m. m. så kan den icke vara utan ganska åtskillig. Den ena rikare på känslor, än på stora begrepp, förtjusas af Racines ömma och rörande skrifart, och finner köld och obehag öfverallt annorstädes. En annan, född med en brinnande och flygande inbillning, förvillar sig vällustigt med Milton och Klopstock i deras dristiga utflygter, beundrar med hänryckning deras mäktiga skapelser, och kastar derifrån ett medlidande öga ner på Voltaires påstådda vanmakt i Henriaden. Somlige älska den höga och prunkande stylen, den tilltagsna skärande satyren, den philosophiska vigten: andre åter det blygsamma och behagliga skrifsättet, det lätta och lekande skämtet, det fina vettets behag. En del begär den enkla allvarsamma utförligheten, andre finna mera nöje i carricaturer: en styl, sammansatt af några hufvuddrag, lifliga vändningar och träffande löje. En äger eller skattar i Skaldekonsten den höga och skära lyriska ton, som är dess högsta och första egenskap; den ton, säger jag, som tvingar sig ner i själen med styrkan af sitt harmoniska fall; som gjuter tanken med en enkelhet, men också med en vigt, hvilken likasom föreställer uttrycket deraf i bronze förevigadt. En annan äger på sin lott eller känner lifligare den lenare, men svagare ljufligheten, som öppnar hjertat och flyter derigenom, likasom den stilla bäcken igenomskär dalen; men hvars intryck blir snart gammalt för örat, och förlorar sin kraft för själen. En söker naturen ensam i målningar och skrifter; en annan fordrar den blandad och anordnad af det philosophiska vettet eller Samhälls-smaken: Att förtiga en oändelighet af sådana skiljaktigheter.

I denna ständiga ombytlighet af sinnesgåfvor och omdömen, ifrån folk till folk och ifrån man till man, genom hvilket organ förklarar sig nu, frågar jag, den allmänna Smaken? Hvilken nation, hvilket samfund, hvilken enskilt kan bevisa sig vara utan jäfvighet dess rätta tolk? Eller hvar finnes således i all dess obestridda myndighet denna högsta Domstol, som man låtsar underkasta sig? Visserligen ingenstädes. Men fastän detta måste medgifvas; fastän intet samhälle, ingen enskilt kan med fog tillmäta sig detta anseende af högsta ofelbarhet, gifves derföre ej ett allmänt *Rätt* i skönhet, likasom i förstånd, merendels lätt att urskilja för hvar och en som äger känsla för den förra och vill bruka det sednare? Ingen förståndig har någonsin tviflat allvarsamt derpå. Och om nu så förhåller sig, för hvad bör man då anse detta så vanliga hänskjutande till den allmänna smakens dom, om icke för det beqvämaste sätt, att, genom bestridandet af all enskilt

granskning, undandraga sig all möjlighet af kritik i allmänhet?

Man kunde för öfrigt invända mot dessa författare, att de tillika med kritikens gilltighet, jäfva, på detta sätt, äfven berömmets. Men det är icke så långt de sträcka deras påstående. Det är blott i ogillandet som de finna väld och enskilta fördomar; icke i bifallet.

Det har varit en ofta väckt fråga, huruvida kännedomen af konstreglorna och begrundandet af de bästa efterdömen, göra nog till smakens fullkomlighet, eller huruvida den förfining, som påstås vinnas i en upphöjdare sällskapskrets, vore ännu dertill af en bevist oumbärlighet? Jag skall ej tillmäta mig rättigheten att afsluta denna strid emellan lyckans fåfänga och natursgåfvornas. Den har tvifvelsutan som alla andra sina olika hänseenden, under hvilka den kan dömmas olika. När Dalin skref sin Argus, detta mästerstycke, på hans tid, af förädladt språk och intagande skrifart, med hvilket intet äldre arbete hos oss kan på långt afstånd jemföras, då var Dalin en yngling, nyss ingången ur den låga fäderne-hyddan: han hade ej lefvat i hvad man kallar det bättre umgänget: han gick in i verlden, och gaf deråt, vågom säga det, den upphöjning han sjelf medförde, icke den han dragit derifrån.

Sedan Dalin grånat i hof-lefnaden, sedan han utmärkt nästan hvar dag med någon ny skapelse af sin rika inbillning, någon ny stråle af qvickhet, man säge mig, röjde hans arbeten efter tretio års högre umgänge, en större fullkomlighet i smak, än den hvarmed han började sin bana? Svenska vitterheten antog af honom den förbättrade skrifart han infört: men Smaken var ännu, äfven hos honom, långt ifrån fullkomligheten. Den behöll alltid sina märkbara felaktigheter, och den högre sällskaps-lefnaden hade kanhända icke på en enda förminskat antalet deraf.

Å andra sidan erkännom en sanning, oförneklig genom sjelfva sin historiska visshet. Erkännom, säger jag, att af alla dem som med nationers enstämmiga bifall upphöjt sig till mönster af Smakens fullkomlighet, ingen enda finnes, som icke lefvat upptagen och införlifvad i den ädlare sällskaps-kretsen. Virgilius och Horatius, Racine, Boileau, Voltaire, Pope, Addison, voro alle upptagne medlemmar af de högsta umgängen, och hvilka andra mönster af Smakens fullkomlighet räknar då verlden när hon blott nämner de yppersta?

Det är, nekom ej dertill, i den upphöjdare sammanlefnaden som Smaken synes böra, af ett slags nödvändighet, både snarast hemfästa sig och allmännast utvidga sitt inflytande. Det högre umgänget, mindre gränsande till samhällets lägre förrättningar, mera förfinadt äfven i sinnliga njutningar, mera omgifvit af det sköna i konsterna, mera i behof af sinnets lifligare väckelser, måste just derföre, mer än andra klasser, af sig sjelf närma sig till denna finare pröfningsgåfva. Det är här om någonstädes, som den tyckes böra förvandla sig ifrån blotta osäkra tycken, såsom hos Allmänheten, eller blott minneslagar, såsom stundom hos den konstlärde, till en verklig sinnesdaning, hvilken öfverallt uttrycker sig i lefnadsart, tänkesätt, språkton, bemötande; öfverallt vill finna en motsvarighet dertill, hos författaren som hos umgängsmannen.

Det har kunnat hända, att Smakens fullkomnande icke alltid varit en följd af upptagandet i dessa lyckans lysande kretsar. Det högre umgänget har ej strax varit, hvad de genom en allmännare böjelse för läsning och en till höjden bragt vitterhet, i de flesta länder sedan blifvit. Det har ej hunnat skapa, ej förädla Smaken hos författare, innan dess egen Smak var af dem skapad och förädlad, och det har behöft stora Skribenter, för att kunna dömma deras efterföljare.

Men sedan dessa stora efterdömen i vitterheten blifvit tid efter tid talrikare; sedan alla nationers mästerstycken, Roms och Greklands, Frankrikes och Italiens, Englands och Tysklands, kunna med lätt möda sammanhållas, och sedan man har i böcker, om det uttrycket tillåtes mig, äfven hela samqväms-verlden, månne också i våra dagar det personliga deltagandet deri, blir ännu af lika oumbärlighet? Jag skall ej våga afgöra, huruvida nu mera, och med alla dessa fördelar, äran att tillhöra det högre umgänget må anses rättare såsom blott en smickrande gunst af lyckan, eller som ett för Skribenten nödvändigt villkor till Smakens

fullkomlighet. Verkligt sanna Snillen må göra, tilläfventyrs, undantag. Jag skall blott erkänna, blott anmärka ur egen tillfällig erfarenhet, att medelmåttan, gynnad af händelsen med detta företräde, vinner derigenom någon gång begreppet om en förädling af seder och språk, hvarifrån medelmåttan, sluten inom umgängets lägre kretsar, icke ens gissar, huru långt hon aflägsnar sig.

Tillåten mig nu, mine Herrar, att ifrån ett ämne, hvaröfver jag vågat några ofullkomliga betraktelser, vända mig till det upplysta Samfund, inför hvilket jag talar. Och till hvilken deribland ledes jag med större rättvisa af de känslor, hvilka böra vid detta tillfälle hos mig råda, än till Eder, min Herre, som, ordförande i detta Samfund, räcker mig i dag samma hand, att ledsaga mig till Sånggudinnans altare, som af Eder nyss tillförene räcktes att lyfta mig ur det mörker, der jag bortgömdes af en strängare, men rättvisare lycka. Jag vet att det icke är den enskilta erkänslan, som har rätt att höras ifrån detta rum; men att förena sin röst med den allmänna, kan det förbjudas henne? Hvilket snille hafva våra dagar sett uppstiga, som ej funnit i Eder en välgörare, och hvars lyckligare tillfälle att följa sin kallelse icke varit till en del gåfvan af ert rättvisa förord? Hvilket af de vackrare yrken är det väl, som man ej sett vid eder hand nalkas thronen, och på hvilket Ni ej nerkallat Monarkens blickar? I sanning, min Herre, om svenska Vitterheten lånat nya behag af edra egenskaper, så är det en ära, som Ni sjelf delar med henne; och utan att förlora i sin vinst, lättas hon derigenom i sin förbindelse. Men edert nit för dess tillväxt, eder alltid mötande välvilja, edra främjande omsorger, – se der de fordringar, som Ni äger hos henne oafkortade, och som hon en dag skall betala åt edert namn.

De tre svenske Regenter, hvilkas minnen våra författningar närmast införlifva med denna Stiftelse, hafva redan funnit häfdatecknare eller skalder, värdige att emottaga omsorgen för deras namns oförgänglighet. Vasars Stamfader har sett, för längre tider sedan, en manlig vältalighet öfverlemna hans minne åt efterverlden, och har i våra dagar skördat sitt fordna folks beundran och tacksamhet, uppväckt på scenen af en Skald, som för våra ögon och våra hjertan framställt den märkvärdigaste epok i svenska tideböckerna, och som sjelf gjort en egen i svenska Snillets historia. Gustaf Adolphs segrande fall har blifvit besungit af ett Snille, hvars namn tideböckerna redan förenat med samma hjeltes, och som till sina fäders odödlighet lagt en egen, af sig sjelf förvärfvad. Carl Gustaf, Sveriges vågsammaste härförare, har blifvit följd af en lika så hög, lika så vågande Sångare, som, upplifvad af sin hjeltes efterdöme, underlagt svenska Vitterheten en af dess mest lysande tillhörigheter, ett nytt skaldeslag, hvilket hon, till den stunden, mera tillegnat sig, än försvarat. Desse store män hafva erhållit minnets belöning i edra arbeten, mine Herrar, mera evig än bronzen som förvarar den förste Gustafs bildning, och som i konstnärens hand väntar den andra. Men hvilken lycklig röst skall en gång sjunga den Tredjes ära? Åt hvem anförtror svenska Sånggudinnan minnet af sin största välgörare? Och J vårdare af svenska dygder, hjeltars belönare, invigde tolkar af nationens rättvisa, hvad pris egnen J åt sjelfva Stiftaren af det Tempel, hvarest detta lysande kall af Eder utöfvas? Hvad lager besluten J åt den Hjelten, som upplifvat bland oss tillika med friheten dess begge eviga ledsagare, upplysningen och smaken? Åt den philosophiska Konungen, som lärt oss att utplåna våra götiska stamfäders orättvisa, lärt oss att beundra och älska hvad desse endast förstodo att härja? Åt den välgörande, visa Regenten, som danar sitt folk, icke att oupphörligen darra under krigslyckan, utan till en nation, säll igenom förståndets yrken och en dag lysande genom sederna? Henriks välgörande hjerta, Carls nit för Fosterlandets ära hafva funnit Skalderna tacksamma. Den Tredje Gustaf, med lika dygder, och ännu tillagda rättigheter, skall icke sakna deras erkänsla mera än deras beundran. Hans ära och hans välgerningar skola förevigas i de yrken han älskat och upplifvat: blifve det edert mästerstycke, J Sångens Svanor, J Häfdernas Bevarare! Men Fäderneslandet väntar ett större: ett kommande slägte begär att af eder Konungs stora egenskaper få vörda ett ännu lifligare aftryck, än det harmoniens ingifvelser eller häfdatecknarens pensel kunna skänka. Och han är lofvad åt dess hopp, denna afbild af en sannare Gudomlighet, än den berömda grekiska. En annan Phidias skall förvara, icke i hans krigiska sköld, men i hans fredliga dygder, sitt eget namn åt odödligheten; och efterverlden, skyldig åt Gustaf Adolphs undervisare grundläggningen till sin sällhet, skall med förökad vördnad för edert Samfund, mine Herrar, påminna sig, att äfven han tillhörde

Eder.

_____

Digitaliserad av Litteraturbanken.

Konverterad av Arkivkopia och publicerad på
https://arkivkopia.se/sak/littbank-LeopoldCG_Intradestal1786.

Filen skapad 2018-12-13 18:50:01.639204